

Умирають в обрамленнях голови дожив.
Літери моляться на холодних каменях.
Тремтить у повітрі аромат в'янучої ружі.
Щезає відлуння воєнних пісень.

Неначе трупарнею, Історія тхне.
Генрікас Радаускас

СКЛЯНИЙ ЧОЛОВІК

На розгорнутій сторінці летить янгол, він якийсь довжелезний і надто блідий. Хтось поставив йому на ноги недопиту склянку води. Стіни кімнати в темно-коричневих шпалерах, на них видніються три світлі прямокутники: вікна із зачиненими віконницями та двері. Посеред кімнати стоїть стіл. За столом сидять батько й мати. Батько високий і сутулий, його голова маленька, немов у птаха, із посивілими скронями. Батько рухливий, він безперервно ворушить руками, від невпинного гортання шелестять сторінки газети. Мати сидить, наче статуя, підперши руками голову, і дивиться у бік ліжка. Її синяво-чорне волосся зачесане догори, прикриті долонями розкосі очі блищать від вологого погляду. Високі груди ритмічно здіймаються, а зелений абажур гасової лампи заливає її обличчя неживим світлом, і скляний чоловік у кутку посміхається. Він стоїть нерухомо й підсміхується, широко розкривши рота. У роті немає зубів, він одягнений у яскраво-червоний жакет, а на голові стирчить гострий синій ковпак із золотою булькою. Саме в такі ковпаки вдягнені чарівники у казках. Крізь скляну фігуру Мартинукас ясно бачить обвисле листя фікуса, яке йому здається схожим на вуха со-

баки їхнього двірника, коли пес сидить біля своєї буди. Мартинукас не пригадує, з якого часу з'явився в кутку кімнати цей скляний чоловік, мабуть, він потрібен, якщо батьки не женуть його геть.

Мартинукас лежить у ліжку, його кидає в жар, у вухах лунає різкий дзвін. Безперестанне гудіння в голові нагадує приглушений шипіт закипаючого чайника. Настінний годинник мовчить, тому в кімнаті – непорушна тиша. Годинник зупинився декілька днів тому, і його нема кому полагодити. Обидві годинникові стрілки злились в одну, і Мартинукас знає, що це означає – рівно дванадцять. Яка саме година, міг би сказати батько – у кишеньці камізельки він носить срібний годинник. У батькових руках і далі шемрає газета, а мати так і сидить, підперши білими руками свою синяву голову.

Час від часу з вулиці відлунюють глухі кроки. Тоді батько злегка повертає голову в бік віконниць й очікує, поки кроки віддаляться, та далі шемрає газетою. Скляний чоловік стоїть у кутку з роззявленим ротом, і Мартинукас боїться, щоби булька, нахилившись, не почала котитися з гострого кінця ковпака. Якщо вона порухається, станеться щось жахливе, тому Мартинукас відвертає голову й бачить поруч із ліжком на круглому столику розгорнуту книгу. А ще на ньому стоїть пляшечка з приклеєним червоним папірцем, і папірець має вигляд точнісінько як язик у сторожового собаки. Від цієї думки хлопчик усміхається й розглядає книгу. Блідий янгол так і злітає вгору. Письменник, який написав цю книжку про янгола, дуже хороший, він жив на Кавказі і його прізвище... Мартинукас намагається згадати прізвище й доразу відчуває нестримне бажання ще раз поглянути на скляного чоловіка. А якщо булька вже порухалась? Мартинукас приймає рішення й наважується туди поглянути, однак зелена імла від лампи починає згущуватися, і хлопчик провалюється у дрімоту.

Худий чоловік нервово бгає газету, різко відкидається назад, і крісло під ним гучно скрипить. Синьоволоса жінка підводить голову й поглядає на нього своїми розкосими монголоїдними очима. У неї чорні зіниці, вилиці виступають, а ніжний вигін її теплих затишних вуст ніби навмисно був викарбуваний для довгих поцілунків.

– Дитина спить, – оправдовується чоловік уїдлигим тоном. – Я щось не можу збагнути, вони пишуть про перемогу, а на околицях передмістя вже...

Він зненацька підхоплюється, але тут згадує про дитину й випростовується вже поволі. Потім, похитуючись на пальцях ніг, наближається до ліжка, немов злий птах із гострим профілем, вузьким чолом і сталевими очима. Чоловік кістлявими руками погладжує свою гостру борідку й підкручує лівий вус, а вуса в нього густі й добре доглянуті, потім він знов повертається на своє місце.

– Дитина спить спокійно.

– У нього тридцять дев'ять і дев'ять.

Жінка промовляє глухим грудним голосом, і кутики її вуст опускаються.

– Діти завжди мають високу температуру, – відповідає чоловік, він стоїть, склавши руки на грудях навхрест. Він має вигляд адвоката, який щойно завершив ефектну промову.

Із тиші відлунюють кроки, чути, як у чоловіка в камізельці цокає годинник, кроки наближаються. Спочатку руки чоловіка безсило звисають, однак згодом він опановує себе й засовує їх у кишені штанів. Разом із наближенням кроків також чути розмову, однак віконниці дуже щільно зачинені і скло подвійне, тому зрозуміти слів неможливо. Кроки зовні віддаляються, жінка скидає з плечей чорну шовкову хустку й накриває нею зелений абажур. Кімната тьмяніє, і двоє людей неначе розчиняються в ній. Поки жінка нерухомо стоїть, чоловік пальцями напружено кумкає підкладку кишень.

– Якщо вони постукають у двері, я вистрілю, – лепече чоловік, хоча знає, що ніколи цього не зробить. Про це також знає і його жінка, тому всім тілом притуляється до гострого ліктя чоловіка.

– Якщо вони увірвуться, піди й викинь револьвер через вікно в кухню, а я їм скажу, що наша дитина захворіла.

«Вони» по той бік віконниць провадять далі свої балачки, один із них лається довгим російським матюком. Саме цей матюк про-

никає крізь щільно затулені вікна. Згодом кроки починають віддалятися, їх стукіт відлунує у бруківку і стихає. На мить знову настає тиша, проте раптом її порушує жінка. Вона знімає з абажура хустку, і зеленкувате світло заливає кімнату. Чоловік витягує руки з кишень.

– Та тут коїться чортзна-що.

Упевненість повертається разом із кров'яним тиском, від якого на жовтих скронях виступають червоні плями.

– Місто переходить із рук у руки. Та що там місто... Квартали. То червоні приходять, то знов білі, ось учора на вулиці підстрілили Синіцина... Стрільянина почалася зненацька, потрапили Синіцину просто в живіт, бідака прожив лише дві години...

Чоловік висловлюється незавершеними думками, здається, ось-ось він скаже щось значиме, проте нова думка наступає на попередню й жене її геть.

– Ти розумієш, Віро... це ж дев'ятсот вісімнадцятий рік. Це ж – двадцяте століття! Людство розкриває очі й пробуджується. Довкола – червоні прапори, сльози на очах, і всі люди – брати. У п'ятому році я й сам у Тифлісі ходив під прапорами й репетував на все горло... Того літа я повернувся у відпустку в Литву. Ех, які славні Панемунські лісочки... це чудово, Віро, у Литві немає степу. А нині ця війна, Ростов і революція... Вони перестрілюються по кутах. А ти пам'ятаєш, Віро, Тифліс десять років тому? Тоді була весна, навколо квітучі алеї, гори й американський потяг Тифліс – Владикавказ. А пам'ятаєш, як ми були в Нахічевані, там у акаціях пташки співали. Ми можемо повторити це наше перше спільне літо десять років потому... Господи, як я хочу в Литву, Віро!

Чоловік примружує очі, його погляд стає ніжнішим, він бережно торкається плеча Віри й акуратно погладжує шовк її блузки.

– Ти обіцяв залишитися тут, – відповідає жінка.

Із виразу її обличчя чоловік не здатен прочитати, що саме вона намагається сказати. Можливо, що цими словами вона просто запитує, однак звучать вони без жодного виразу.

«Вона – східна жінка, вона – киргизка, вона – східна жінка», – думає він і каже:

– Так, я обіцяв, але ти зрозумій – довкола така чортівня! Тобі сподобається нова батьківщина, ти дуже здібна, Віро, ти й зараз непогано говориш литовською...

Вона відвертається від нього й іде геть. Чоловік залишається сам із незавершеним реченням на вустах. «Вона – киргизка, вона – східна жінка». Він відчуває, як нахлинає лють. Жінка стоїть біля фікуса й ніжно погладжує його пругкий листок. Рукою вона в повітрі креслить звивисту лінію, і здається, що цей м'який граційний рух – початок танцю, до якого зараз приєднається все її тіло.

– Там немає акацій, – відповідає вона, її довгі пальці побіжно торкаються пружного листя рослини. – Там немає степу, – провадить далі гучним грудним голосом, її слова звучать, ніби спів речитативом. – У Литві чоловіки не їздять на конях, мов скажені, у Литві забагато лісів. Я люблю простір і повітря, а в лісі парко. Мені подобається чути, як у повітрі розчиняється вигук, а в лісі вигук повертається назад до рота.

Кожне її слово народжується роздільним і громіздким. Їй усе ще важко говорити литовською.

– Ти говориш, наче декламуєш, – іронічно зауважує чоловік і витягує з кишеньки годинник. – Уже пів на першу, дитина спить, ідемо й ми.

– Я ще не піду, ти сам іди і спи. На добраніч, Антанасе.

Чоловік знижує плечима й іде, потім зупиняється біля дверей.

– Послухай, Віро, тільки-но з'явиться можливість, ми всі повернемось у Литву. Я вже розповідав тобі, що вчора зустрів Петравічюса. Він казав – наша країна вже вільна.

Він говорить наростаючим голосом, і жінка прикладає палець до вуст. Коли обидва оглядаються на сплячу дитину, у зеленкуватому світлі вони схожі на воскові скульптури в паноптикумі.

– Ти йдеш по вулиці й зауважуєш: «Ця дівчина має гарні ноги»; коли їдеш у трамваї, знову кажеш: «У цієї – гарне волосся». Тебе